

EKONOMISTA

CZASOPISMO POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2018

4

Indeks 357030
ISSN 2299-6184
Cena 49,20 zł
(w tym 23% VAT)

W numerze

MARTA GÖTZ

**Przemysł czwartej generacji (przemysł 4.0)
a międzynarodowa współpraca gospodarcza**

KAMILA KUZIEMSKA-PAWLAK

**Determinanty salda rachunku
obrotów bieżących Polski**

PIOTR KRAJEWSKI,
AGATA SZYMAŃSKA

**Znaczenie wydatków wojskowych
w ocenie efektów polityki fiskalnej**

GRAŻYNA BUKOWSKA,
BEATA ŁOPACIUK-GONCZARYK

**Publishing Patterns of Polish Authors
in Domestic and Foreign
Economic Journals**

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

1. Redakcja przyjmuje do oceny i publikacji niepublikowane wcześniej teksty o charakterze naukowym, poświęcone problematyce ekonomicznej.
2. Redakcja prosi o składanie tekstów w formie elektronicznej (dokument MS Word na CD, dyskiecie lub e-mailem) oraz 2 egzemplarzy wydruku komputerowego. Wydruk powinien być wykonany na papierze A4 z podwójnym odstępem między wierszami, zawierającymi nie więcej niż 60 znaków w wierszu oraz 30 wierszy na stronie, w objętości (łącznie z tabelami statystycznymi, rysunkami i literaturą) do 30 stron. Opracowania podzielone na części powinny zawierać śródtytuły.
3. Wraz z tekstem należy dostarczyć do Redakcji Oświadczenie Autora. Wzór oświadczenia dostępny jest na stronie www.ekonomista.info.pl
4. Do tekstu należy dołączyć streszczenie (200 słów) składające się z uzasadnienia podjętego tematu, opisu metody oraz uzyskanych wyników. Streszczenie powinno zawierać słowa kluczowe (w języku polskim, rosyjskim i angielskim).
5. Przypisy wyjaśniające tekst należy zamieszczać na dole strony, a dane bibliograficzne w tekście – przez podawanie nazwisk autorów i roku wydania dzieła, na końcu zdania w nawiasie. W bibliografii zamieszczonej na końcu tekstu (ułożonej w porządku alfabetycznym) należy podawać:
  - w odniesieniu do pozycji książkowych – nazwisko, imię (lub inicjały imion) autora, tytuł dzieła, wydawcę, miejsce i rok wydania;
  - w przypadku prac zbiorowych nazwisko redaktora naukowego podaje się po tytule dzieła;
  - w odniesieniu do artykułów z czasopism – nazwisko, imię (lub inicjały imion) autora, tytuł artykułu, nazwę czasopisma ujętą w cudzysłów, rok wydania i kolejny numer czasopisma;
  - w przypadku korzystania z internetu należy podać adres i datę dostępu;
  - powołując dane liczbowe należy podawać ich źródło pochodzenia (łącznie z numerem strony).
6. W przypadku gdy artykuł jest oparty na wynikach badań finansowanych w ramach programów badawczych, autorzy są proszeni o podanie źródła środków.
7. Rysunki proste, wektorowe, w czerni. Linie na wykresach i pola mogą być w szarościach – rysunki powinny być czytelne w tej postaci, bez kolorów i efektów specjalnych (np. cieni, faz, płynnych przejść, tekstur, szrafów, efektów przestrzennych). Format wektorowy PDF, EPS, ostatecznie osadzone wykresy z Excela.
8. Nazewnictwo plików – teksty: Autor_Tytuł.docx (np. Jan Kowalski_Gospodarka polska.docx); streszczenia do artykułów: Autor_Streszczenia.docx (np. Jan Kowalski_Streszczenia.docx); ewentualne dodatkowe pliki nazywamy w analogiczny sposób: (np. Jan Kowalski_rysunek01.pdf).
9. Warunkiem przyjęcia tekstu do oceny i dalszej pracy jest podanie przez autora pełnych danych adresowych wraz z numerem telefonicznym i adresem e-mail. Autorzy artykułów są również proszeni o podanie danych do notatki afiliacyjnej: tytuł naukowy oraz nazwa uczelni albo innej jednostki (tylko jedna jednostka). Dane afiliacyjne są zamieszczane w opublikowanych tekstach.
10. Opracowanie zakwalifikowane przez Komitet Redakcyjny do opublikowania na łamach „EKONOMISTY”, lecz przygotowane przez autora w sposób niezgodny z powyższymi wskazówkami, będzie odesłane z prośbą o dostosowanie jego formy do wymagań Redakcji.
11. Materiały zamieszczone w „EKONOMIŚCIE” są chronione prawem autorskim. Przedruk tekstu może nastąpić tylko za zgodą Redakcji.
12. Redakcja nie zwraca tekstów i nie wypłaca honorariów autorskich.

EKONOMISTA

CZASOPISMO

POŚWIĘCONE NAUCE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

2018

4

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

POLSKIE TOWARZYSTWO
EKONOMICZNE

WYDAWNICTWO
KEY TEXT

WARSZAWA

WYDAWCY

© Copyright by POLSKA AKADEMIA NAUK KOMITET NAUK EKONOMICZNYCH

© Copyright by POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE

© Copyright by WYDAWNICTWO KEY TEXT

RADA PROGRAMOWA

*Marek Belka, Adam Budnikowski, Krzysztof Jajuga, Mieczysław Kabaj,
Eugeniusz Kwiatkowski, Aleksander Łukaszewicz, Wojciech Maciejewski,
Jerzy Osiatyński, Stanisław Owsiak, Emil Panek, Piotr Pysz,
Antoni Rajkiewicz, Andrzej Sławiński, Jan Toporowski, Andrzej Wernik,
Jerzy Wilkin (przewodniczący Rady), Michał G. Woźniak*

KOMITET REDAKCYJNY

*Marek Bednarski, Andrzej Czyżewski, Bogusław Fiedor, Marian Gorynia, Brunon Górecki,
Ryszard Kokoszczyński, Joanna Kotowicz-Jawor, Barbara Liberska, Adam Lipowski (zastępca
redaktora naczelnego), Zbigniew Matkowski (sekretarz redakcji), Elżbieta Mączyńska,
Adam Noga, Marek Ratajczak, Eugeniusz Rychlewski, Zdzisław Sadowski (redaktor naczelnny),
Tadeusz Smuga, Jan Solarz, Andrzej Wojtyna*

Wydanie publikacji dofinansowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Dodatkowe środki finansowe zostały pozyskane przez Komitet redakcyjny od sponsorów,
którym tą drogą składamy podziękowanie:

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Uniwersytet Białostocki

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja drukowana

Polecamy wersje elektroniczne „Ekonomisty” (e-ISSN: 2299–6184)
na stronie internetowej

www.ekonomista.info.pl

Adres Redakcji: 00–042 Warszawa, ul. Nowy Świat 49, tel. 22 55 15 416 oraz 417
<http://www.ekonomista.info.pl>, redakcja@ekonomista.info.pl

Realizacja wydawnicza

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., 01–142 Warszawa, ul. Sokołowska 9/410
tel. 22 632 11 36, tel. kom. 665 108 002

www.keytext.com.pl, wydawnictwo@keytext.com.pl

Nakład 280 egz., ark. wyd. 10

Spis treści

Artykuły

Marta G Ö T Z: Przemysł czwartej generacji (przemysł 4.0) a międzynarodowa współpraca gospodarcza	385
Kamila K U Z I E M S K A - P A W L A K: Determinanty salda rachunku obrotów bieżących Polski	404
Piotr K R A J E W S K I, Agata S Z Y M A Ń S K A: Znaczenie wydatków wojсковych w ocenie efektów polityki fiskalnej	425
Grażyna B U K O W S K A, Beata Ł O P A C I U K - G O N C Z A R Y K: Publishing Patterns of Polish Authors in Domestic and Foreign Economic Journals	442

Miscellanea

Piotr R U B A J, Elżbieta W A Ż N A: Wprowadzenie wspólnej waluty euro w Polsce a konkurencyjność gospodarki	467
--	-----

Recenzje i omówienia

Andrzej S Ł A W I Ń S K I, Anna C H M I E L E W S K A: Zrozumieć rynki finansowe, PWE, Warszawa 2017 (<i>rec. Witold Małecki</i>)	487
---	-----

*

Dwumiesięcznik „*Ekonomista*” publikuje oryginalne teksty naukowe w języku polskim i angielskim poświęcone problematyce ekonomicznej. Wszystkie nadesłane teksty zgodne z profilem pisma i jego standardami redakcyjnymi są oceniane przez recenzentów w procedurze *double-blind* i zatwierdzane do druku przez Komitet Redakcyjny.

Czasopismo „*Ekonomista*” jest indeksowane w Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, Scimago Journal & Country Rank i ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Każdy artykuł zawiera streszczenie w języku polskim, angielskim i rosyjskim (wraz ze słowami kluczowymi i kodami JEL), dostępne na stronie redakcyjnej czasopisma i reprodukowane w polskiej bazie bibliograficznej BazEkon. Anglojęzyczne streszczenia są także zawarte w międzynarodowych bazach ESCI, Scopus i CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Otwarty dostęp do pełnych tekstów artykułów z zasobów archiwalnych oraz wybranych artykułów z wydań bieżących jest możliwy na stronie redakcyjnej (www.ekonomista.info.pl).

Zgodnie z decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 czerwca 2016 r. za publikację zamieszczaną w „*Ekonomiście*” przyznaje się 14 pkt.

Contents

Articles

Marta G Ö T Z: Industry 4.0 and International Economic Cooperation	385
Kamila K U Z I E M S K A - P A W L A K: The Determinants of Poland's Current Account Balance.	404
Piotr K R A J E W S K I, Agata S Z Y M A Ń S K A: The Significance of Military Spending in Evaluating Fiscal Policy Effects.	425
Grażyna B U K O W S K A, Beata Ł O P A C I U K - G O N C Z A R Y K: Publishing Patterns of Polish Authors in Domestic and Foreign Economic Journals	442

Miscellanea

Piotr R U B A J, Elżbieta W A Ż N A: Introducing Common Currency in Poland and Competitiveness of the Economy	467
---	-----

Book Reviews

Andrzej S Ł A W I Ń S K I, Anna C H M I E L E W S K A: Zrozumieć rynki finansowe (Understanding Financial Markets) (rev. <i>Witold Matecki</i>)	487
--	-----

*

Bimonthly “*Ekonomista*” publishes original scientific texts written in Polish and English devoted to economic problems. All the received texts consistent with journal profile and its editorial standards are subject to double-blind peer reviews and must be accepted by the Editorial Committee.

Journal “*Ekonomista*” is indexed in Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, Scimago Journal & Country Rank, and ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Each article includes an abstract in Polish, English and Russian (together with key words and JEL codes), which are available on the editorial page and are reproduced in the Polish bibliographical base BazEkon. English abstracts are also reproduced in international bases, such as ESCI, Scopus, and CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Open access to full texts of articles contained in archival resources and selected articles published in current issues is also possible through the editorial page (www.ekonomista.info.pl).

According to the decision of the Minister of Science and Higher Education of 3 July 2016, research papers published in “*Ekonomista*” are given 14 scores.

Содержание

Статьи

Марта Г О Ц: Промышленность четвертого поколения и международное экономическое сотрудничество.	385
Камиля К У З Е М С К А - П А В Л Я К: Детерминанты сальдо торгового баланса Польши	404
Петр К Р А Е В С К И, Агата Ш И М А Н Ь С К А: Значение военных расходов при оценке эффектов фискальной политики	425
Гражина Б У К О В С К А, Беата Л О П А Ц Ю К - Г О Н Ч А Р Ы К: Структура публикаций польских авторов в отечественных и зарубежных экономических изданиях	442

Разное

Петр Р У Б А Й, Эльжбета В А Ж Н А: Предполагаемые последствия введения валюты евро в Польше для конкурентоспособности ее экономики	467
---	-----

Рецензии и обзоры

Анджей С Л А В И Н Ь С К И, Анна Х М Е Л Е В С К А: Понять финансовые рынки (рец. Витольд Малецки)	487
--	-----

*

Журнал «Экономист» выходит раз в два месяца. В нем содержатся научные тексты по вопросам экономики на польском и английском языке. Все присланные в редакцию тексты, которые соответствуют профилю журнала и его редакционным стандартам, оцениваются рецензентами по процедуре double-blind и утверждаются к печати Редакционным Комитетом.

Журнал «Экономист» индексируется в Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI), Scopus Journal List, Scimago Journal & Country Rank и ICI Journals Master List (Index Copernicus International). Каждая статья сопровождается резюме на польском, английском и русском языках, к которым прилагаются ключевые слова и коды JEL. Резюме помещены на редакционном сайте журнала и в польской библиографической базе BazEkon. Англоязычные резюме доступны также в международных библиографических базах ESCI, Scopus и CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities). Полные тексты статей из архивной базы и избранные статьи из текущих выпусков находятся в открытом доступе на редакционном сайте (www.ekonomista.info.pl).

Согласно постановлению Министерства науки и высшего образования от 3 июня 2016 года за публикацию в журнале «Экономист» присваивается 14 пунктов.

MARTA GÖTZ*

Przemysł czwartej generacji (przemysł 4.0) a międzynarodowa współpraca gospodarcza

Wprowadzenie

Przemysł czwartej generacji, przemysł 4.0 (*Industry 4.0*) czy czwarta rewolucja przemysłowa to pokrewne pojęcia utożsamiające ucyfrowienie i usieciowienie produkcji oraz odpowiednią transformację modeli i strategii biznesowych¹. Zmianom tym poświęcono doroczne spotkanie światowej finansjery i polityki w Davos w 2016 r. (Schwab 2016). Zebrani dyskutowali nie tyle nad kwestiami natury technicznej, ile nad konsekwencjami, które niesie to dla gospodarek, rządów i społeczeństw. Technologie cyfrowe rozpowszechniają się wprawdzie szybko, ale korzyści z cyfryzacji w postaci wzrostu gospodarczego, rozwoju rynków pracy i usług pozostają w tyle. Globalne przepływy informacji kreuja obecnie większą wartość niż tradycyjny handel dobrami (Manyika i in. 2016). Nie należy zatem skupiać się na malejących strumieniach kapitału czy stagnacji handlu jako dowodach na odwrót od globalizacji. Raczej należy uznać, że wchodzi ona w nową fazę, zdefiniowaną przez masowe przepływy informacji.

Imponującą rolę odgrywa w tym procesie galopujący wręcz (od 2005 r. ponad 45-krotny) rozwój niezbędnej infrastruktury – sieci szerokopasmowych umożliwiających sprawny przesył danych. Jednocześnie rozprzestrzenianie się globalnych sieci produkcji i łańcuchów wartości dodanej sprawia, że dane dotyczące eksportu czy udziału w rynku wydają się coraz słabiej oddawać faktyczną rolę danego kraju na arenie międzynarodowej (Benkovskis, Woerz 2016). Czyni to koniecznym modyfikowanie tradycyjnych mierników konkurencyjności. Zmiany w udziałach w rynku mogą przykładowo wynikać z przesunięć w łańcuchu produkcji (większy udział wkładu krajowego w eksporcie dóbr finalnych lub większy udział w globalnych sieciach produkcji), zmian cen czynników produkcji; deter-

* Dr hab. Marta Götz, prof. – Akademia Finansów i Biznesu Vistula w Warszawie; e-mail: m.gotz@vistula.edu.pl

¹ Dziękuję dwóm anonimowym Recenzentom za cenne uwagi i komentarze, które pozwoliły mi udoskonalić ten tekst.

minant niecenowych (jakość, upodobania konsumentów) i innych uwarunkowań (np. zmiany w zakresie konkurencji, ekspansja na nowe rynki). Współczesne systemy produkcji międzynarodowej wyznacza nie tylko daleko posunięta fragmentacja łańcucha wartości dodanej i rozdystrybuowanie kolejnych etapów wytwarzania w różnych miejscach, ale także wysoki udział usług w procesach produkcyjnych i zanikanie prostego podziału na eksporterów i firmy obsługujące rynek krajowy (Rubínová, Dhyne 2016). Taka dychotomia traci na aktualności, a stopień udziału podmiotów w internacjonalizacji w zasadzie przestaje być wartością dyskretną, a staje się ciągłą. Tym samym konstelacja firm umiędzynarodowionych to zarówno „kilku szczęśliwców” (*happy few*), jak i mniej spektakularni, ale także ważni gracze, pośrednio zaangażowani w eksport czy zagraniczne inwestycje.

Przemysł czwartej generacji można interpretować jako proces hybrydyzacji – jako fuzję usług i produktów, i indywidualizację produkcji (nawet masowej) poprzez zintegrowanie oczekiwań klienta-odbiorcy z ofertą producenta (Bendel 2016). Korzyści płynące z większej ergonomii (funkcjonalności, poręczności), możliwości szybkiej reakcji i dostosowania produktów do dynamicznie zmieniających się i różnorodnych potrzeb czy bardziej wydajnego zużycia surowców należy jednak zestawiać z potencjalnymi zagrożeniami, takimi jak wysoka złożoność i stopień skomplikowania systemów podatnych na usterki.

Niniejszy artykuł ma charakter eksploracyjny. Jego celem jest przybliżenie specyfiki słabo nadal rozpoznanego przemysłu czwartej generacji na podstawie przeglądu literaturowego w kontekście międzynarodowych relacji gospodarczych. W pierwszej części artykuł systematyzuje najważniejsze definicje przemysłu 4.0 i uzasadnia traktowanie tej zmiany jako efektu polityki przemysłowej. Następnie proponuje wybrane koncepcje teoretyczne jako możliwe ramy dla badania tego zjawiska w ramach międzynarodowych stosunków gospodarczych. W kolejnej części identyfikuje główne wyzwania związane z transformacją cyfrową, a na koniec stara się ustalić kluczowe warunki gwarantujące powodzenie współpracy międzynarodowej w czasach czwartej rewolucji przemysłowej.

1. Przemysł 4.0 – technologia i polityka

Przemysł czwartej generacji wiąże się z ucyfrowieniem, usieciowieniem łańcuchów wartości dodanej i w ujęciu technicznym opiera się na czterech filarach (Hermann i in. 2015; Elstner i in. 2016). Pierwszy z elementów konstytuujących przemysł 4.0 – systemy cyber-fizyczne (CPS) – utożsamiają fuzję świata fizycznego i wirtualnego i wiążą się z technologią RFID. Wbudowane komputery i sieci monitorują i kontrolują procesy fizyczne zazwyczaj w zwrotnej pętli, w której procesy fizyczne wpływają na komputerowe i *vice versa* (Lee 2008). Drugi z elementów – Internet rzeczy – definiowany jest jako rzeczy i obiekty takie jak RFID, sensory, urządzenia uruchamiające czy telefony komórkowe, które poprzez unikalny system/schemat adresowania wchodzą ze sobą w interakcje i współpracują z sąsiednimi inteligent-

PRZEMYSŁ CZWARTEJ GENERACJI A MIĘDZYNARODOWA WSPÓLPRACA GOSPODARCZA

Streszczenie

Pojęcia „przemysł czwartej generacji”, „przemysł 4.0” czy „czwarta rewolucja przemysłowa” można traktować jako synonimy oznaczające ucyfrowienie i usieciowienie produkcji oraz transformację modeli i strategii biznesowych. Celem artykułu jest omówienie specyfiki przemysłu czwartej generacji w kontekście międzynarodowych relacji gospodarczych na podstawie przeglądu literatury. Analiza ta pozwala określić kluczowe warunki wymiany międzynarodowej w realiach czwartej rewolucji przemysłowej. W szczególności artykuł: a) systematyzuje najważniejsze definicje i ujęcia koncepcji czwartej rewolucji przemysłowej, b) uzasadnia traktowanie tego zjawiska jako polityki przemysłowej, c) proponuje ramy koncepcyjne dla badania przemysłu 4.0 w ramach międzynarodowych stosunków gospodarczych, d) identyfikuje główne wyzwanie związane z transformacją cyfrową oraz e) wskazuje warunki konieczne dla powodzenia współpracy międzynarodowej w czasach czwartej rewolucji przemysłowej.

Słowa kluczowe: gospodarka międzynarodowa, konkurencyjność, rewolucja przemysłowa, sieci, łańcuchy wartości dodanej, przemysł czwartej generacji (4.0)

JEL: F00, F6, L5, L6, O5, P5

INDUSTRY 4.0 AND INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION

Summary

The concepts „Industry 4.0”, „fourth-generation industry”, or „fourth industrial revolution” can be treated as synonymous, meaning digitalization and networking of production, along with the respective transformation of business models and strategies. The aim of the article is to discuss the specifics of Industry 4.0 in the context of international economic relations on the basis of a literature review. The analysis makes it possible to determine the key conditions for international exchange in the realities of the fourth industrial revolution. In particular, the paper will (a) give a systematic review of definitions and concepts involved in the fourth industrial revolution, (b) substantiate the treatment of this phenomenon as the result of a deliberate industrial policy, (c) propose a conceptual framework for the analysis of Industry 4.0 within international economic relations, (d) identify main challenges connected with digitalization, (e) indicate the conditions necessary for an effective international cooperation during the fourth industrial revolution.

Key words: international economy, competitiveness, industrial revolution, networks, value added chains, Industry 4.0

JEL: F00, F6, L5, L6, O5, P5

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛЕНИЯ И МЕЖДУНАРОДНОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО

Резюме

Понятия «промышленность четвертого поколения», «промышленность 4.0» или «четвертая промышленная революция» можно рассматривать как синонимы, означающие новый уровень цифровизации и сетевых связей производства, а также трансформацию моделей и стратегии бизнеса. В статье рассматривается специфика промышленности четвертого поколения в контексте международных экономических отношений, описанная в различных научных публикациях. Анализ представленных в этих публикациях взглядов позволяет определить ключевые условия международного обмена в реалиях четвертой промышленной революции, а именно: а) систематизировать важнейшие определения и подходы к концепции четвертой промышленной революции, б) обосновать подход к этому явлению как к промышленной политике, в) предложить рамки для концепции исследования промышленности 4.0 в рамках международных экономических отношений, г) идентифицировать главные вызовы, связанные с цифровой трансформацией а также е) указать условия, необходимые для успеха международного сотрудничества во время четвертой промышленной революции.

Ключевые слова: международная экономика, конкурентоспособность, промышленная революция, сети, цепи добавленной стоимости, промышленность четвертого поколения (4.0)

JEL: F00, F6, L5, O5, P5

Determinanty salda rachunku obrotów bieżących Polski¹

Wstęp

Od 1996 r. w Polsce odnotowywano deficyt rachunku obrotów bieżących, który w latach 1996–2011 kształtował się w przedziale od 2 do 7% PKB². Składały się na niego ujemne salda obrotów towarowych i dochodów z inwestycji oraz dodatnie salda usług i transferów bieżących. Od 2011 r. następowała poprawa salda rachunku obrotów bieżących, które w 2016 r. osiągnęło poziom bliski zeru. Była ona wynikiem spadku deficytu obrotów towarowych, wręcz uzyskania nadwyżki w tej kategorii w latach 2015–2016 oraz obserwowanego od 2010 r. systematycznego wzrostu dodatniego salda usług.

Odwołując się do tożsamości makroekonomicznych, warto zauważyć, że saldo rachunku obrotów bieżących jest różnicą oszczędności i inwestycji. W gospodarce zamkniętej oszczędności są równe inwestycjom krajowym, a saldo rachunku obrotów bieżących jest równe zeru. W przypadku międzynarodowej mobilności kapitału oszczędności i inwestycje mogą nawet w długim okresie różnić się co do wielkości, ponieważ kraje, mając możliwość korzystania z handlu międzyokresowego, odnotowują nierównowagi na rachunku obrotów bieżących (Obstfeld, Rogoff 1996, s. 161).

Państwa mające dodatnie salda rachunku obrotów bieżących, odnotowujące nadwyżki krajowych oszczędności nad inwestycjami, są eksporterami kapitału netto, akumulują aktywa zagraniczne w formie „tradycyjnych” rezerw czy, jak

---

* Dr Kamila Kuziemska-Pawlak – Departament Analiz Ekonomicznych, Narodowy Bank Polski; e-mail: kamila.kuziemska-pawlak@nbp.pl

¹ Artykuł powstał na podstawie rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Janusza Bilskiego, obronionej na Wydziale Ekonomiczno-Socjologicznym Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka dziękuje za uwagi dr. Wojciechowi Grabowskiemu, dr. hab. Michałowi Rubaszkowski, dr. Andrzejowi Torójowi oraz dwóm anonimowym recenzentom artykułu. Tekst wyraża stanowisko autorki i nie powinien być interpretowany jako stanowisko Narodowego Banku Polskiego.

² Roczne dane bilansu płatniczego są dostępne od 1994 r. W latach 1994–1995 odnotowywano nadwyżkę rachunku obrotów bieżących. Szerzej na temat zmian bilansu płatniczego Polski w okresie transformacji – zob. Rączkowski (1999).

w przypadku krajów-eksporterów ropy naftowej, kreując tzw. fundusze ropy naftowej (*oil funds*, por. ECB 2006)³. Za pomocą inwestycji krajowych i nadwyżek rachunku obrotów bieżących (często nazywanych inwestycjami zagranicznymi) państwo może wykorzystywać bieżącą produkcję do zwiększenia przyszłych dochodów, przy czym akumulacja majątku jest równa oszczędnościom, niezależnie od formy tej akumulacji – inwestycje w kraju lub za granicą (Montiel 2012, s. 43).

Celem artykułu jest próba empirycznej identyfikacji determinant relacji salda rachunku obrotów bieżących do PKB w Polsce. Zrozumienie czynników wpływających na tę relację jest ważne z kilku powodów.

Po pierwsze, trwały deficyt rachunku obrotów bieżących i będący jego konsekwencją wzrost ujemnej międzynarodowej pozycji inwestycyjnej netto (MPI) może być źródłem niskiej odporności kraju na szoki zewnętrzne i przyczyną gwałtownego odpływu kapitału, co z kolei wiąże się ze wzrostem rentowności krajowych dłużnych papierów wartościowych i spadkiem wartości waluty krajowej, rodząc potencjalne ryzyko kryzysu zadłużeniowego. W takim przypadku konieczne może się okazać utrzymywanie stóp procentowych na stosunkowo wysokim poziomie oraz zacieśnienie polityki fiskalnej, nadmiernie obniżające dynamikę popytu krajowego. Zagadnienie podtrzymywalności (*sustainability*) salda rachunku obrotów bieżących jest ważne zarówno dla państwa, w którym jest ono ujemne, jak i dla kraju, w którym jest ono dodatnie. Jeśli deficyt rachunku obrotów bieżących stanie się niemożliwy do utrzymania, wartość należności zagranicznych kraju nadwyżkowego względem państwa deficytowego może diametralnie spaść, generując problemy płynnościowe w kraju o dodatnim saldzie rachunku obrotów bieżących. W tym sensie problem ma charakter symetryczny.

Po drugie, deficyt/nadwyżka rachunku obrotów bieżących może być skutkiem nierównowagi w innych obszarach gospodarki, co pokazują doświadczenia państw peryferyjnych strefy euro (Grecji, Portugalii, Hiszpanii, Irlandii) przed 2008 r. W Grecji i Portugalii kształtowanie się bieżącej konsumpcji powyżej bieżącego dochodu wiązało się z oczekiwaniem wzrostu wydajności czynników produkcji w procesie realnej konwergencji oraz tanim kredytem zagranicznym (dzięki obniżonej premii za ryzyko), do którego gospodarki te uzyskały dostęp w związku z przystąpieniem do strefy euro. W Hiszpanii i Irlandii spadek nominalnych stóp procentowych w następstwie przyjęcia euro stymulował wzrost popytu na kredyt, prowadząc do bańki na rynku nieruchomości. Gwałtowny wzrost cen nieruchomości był połączony ze wzrostem zadłużenia gospodarstw domowych z tytułu kredytów hipotecznych oraz wzrostem kredytów dla firm z sektora budowlanego. Rezultatem spadku oszczędności (Grecja, Portugalia) oraz wzrostu inwestycji (Hiszpania, Irlandia) w peryferyjnych gospodarkach strefy euro był wzrost deficytu rachunku obrotów bieżących (por. np. Blanchard, Giavazzi 2002; Brissmis i in., 2010; Brzoza-Brzezina 2011). Na znaczenie relacji salda rachunku obrotów bieżących do PKB wskazuje analizowanie tego wskaźnika przez Komisję Euro-

---

³ Na ogół wyróżnia się dwa motywy akumulacji rezerw walutowych: przezornościowy (ubezpieczeniowy) oraz interwencyjny (merkantylistyczny) (Bogolewska 2013, s. 257).

Tabela 4
Wynik estymacji

Zmienna zależna: $ca/yn100$				
Metoda estymacji: MNK				
Próba skorygowana o maksymalny rząd opóźnienia regresorów: I kw. 2001–IV kw. 2013				
Liczba obserwacji: 52				
Zmienna	Ocena parametru	Błąd standardowy	Statystyka t	Wartość p
c	11,257232	2,891155	3,893680	0,000339
$ypc(-4)/ypcf(-4)100$	0,174493	0,094173	1,852896	0,070768
$fb/yn100$	0,244955	0,087133	2,811289	0,007402
$reer$	-0,065749	0,020657	-3,182852	0,002709
$open/yn100$	-0,108183	0,033303	-3,248465	0,002255
vix	-0,058038	0,019406	-2,990790	0,004591
$zib/yn100$	-0,235931	0,075083	-3,142261	0,003033
ygr	-0,399992	0,102804	-3,890805	0,000342
$ca(-4)/yn(-4)100$	0,186082	0,105659	1,761161	0,085321
Wsp. determinacji R^2	0,702372			
Skorygowany wsp. R^2	0,646999			
Błąd średni równania	1,070672			
Statystyka F	12,684434			
Prob. (statystyka F)	0,000000			
Kointegracyjny test DF	-6,227448			

Źródło: opracowanie własne.

DETERMINANTY SALDA RACHUNKU OBROTÓW BIEŻĄCYCH POLSKI

Streszczenie

Celem artykułu jest próba empirycznej identyfikacji determinant salda rachunku obrotów bieżących w relacji do PKB w Polsce. Na podstawie przedstawionego badania można sformułować następujące wnioski. Do wzrostu relacji salda rachunku obrotów bieżących do PKB przyczyniały się: proces realnej konwergencji oraz wzrost salda sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB w Polsce. Z kolei czynnikami wpływającymi na spadek salda rachunku obrotów bieżących w relacji do PKB były: aprecjacja realnego efektywnego kursu złotego, wzrost napływu do Polski zagranicznych inwestycji

bezpośrednich w relacji do PKB, wzrost udziału sumy eksportu i importu towarów w PKB (aproksymanta otwartości handlu) oraz wzrost indeksu CBOE VIX. Paradoksalnie, wzrost niepewności (aproksymowanej przez indeks VIX) prawdopodobnie nie skłaniał do zwiększenia oszczędności przezornościowych.

Słowa kluczowe: bilans płatniczy, rachunek obrotów bieżących, Polska

JEL: C22, F32, F41

THE DETERMINANTS OF POLAND'S CURRENT ACCOUNT BALANCE

Summary

This paper tries to identify empirically the main determinants of the current account balance (CAB) to GDP ratio in Poland. It shows that an increase of the CAB to GDP ratio was supported by the process of real economic convergence and a rise in the general government balance to GDP ratio. In turn, an appreciation of the real effective exchange rate of the Polish zloty, an increase in the foreign direct investment inflow to Poland as a ratio to GDP, a rise in the share of sum of goods exports and imports in GDP (a proxy for trade openness) and an increase of the CBOE VIX index led to lower CAB to GDP ratio. Paradoxically, an increase of uncertainty (approximated by the VIX index) probably was not conducive to higher precautionary savings.

Key words: balance of payments, current account balance, Poland

JEL: C22, F32, F41

ДЕТЕРМИНАНТЫ САЛЬДО СЧЕТА ТЕКУЩИХ ОПЕРАЦИЙ ПОЛЬШИ

Резюме

Целью статьи является попытка эмпирической идентификации детерминант сальдо счета текущих операций по отношению к ВВП в Польше. На основе представленного исследования можно сформулировать следующие выводы. Росту величины соотношения сальдо счета текущих операций и ВВП способствовали: процесс реальной конвергенции и рост сальдо сектора правительственных институтов и институтов самоуправления по отношению к ВВП в Польше. В свою очередь, факторами, влияющими на понижение сальдо счета текущих операций по отношению к ВВП, были: повышение реального эффективного курса злотого, увеличение притока в Польшу прямых иностранных инвестиций по отношению к ВВП, рост доли суммы экспорта и импорта товаров в ВВП (свидетельство открытости торговли), а также рост индекса CBOE VIX. Парадоксально, но рост неуверенности (приблизительно вычисленный с помощью индекса VIX) вероятно не способствовал увеличению плановых сбережений.

Ключевые слова: платежный баланс, счет текущих операций, Польша

JEL: C22, F32, F41

PIOTR KRAJEWSKI*
AGATA SZYMAŃSKA**

Znaczenie wydatków wojskowych w ocenie efektów polityki fiskalnej¹

Wstęp

Problemem, który silnie ujawnia się w kontekście badania wpływu wydatków rządowych na koniunkturę jest problem interakcji między stanem gospodarki a prowadzoną polityką fiskalną. W rezultacie wiele kategorii wydatków rządowych nie ma charakteru egzogenicznego, lecz wynika z reakcji polityki fiskalnej na sytuację gospodarczą. Endogeniczność wydatków rządowych szczególnie silnie można było zaobserwować w okresie kryzysu gospodarczego zapoczątkowanego w drugiej połowie 2008 r., gdy wiele krajów w reakcji na kryzys stosowało antycykliczne pakiety fiskalne.

Występowanie endogeniczności wydatków rządowych może wpływać na szacunki mnożników fiskalnych. W opartych na strukturalnych modelach wektorowej autoregresji analizach oddziaływania polityki fiskalnej na gospodarkę zakłada się bowiem egzogeniczność wydatków rządowych (por. Blanchard, Perotti 2002; Caldara, Kamps 2008, 2012). W związku z powyższym, w celu zapewnienia właściwej identyfikacji szoków fiskalnych, w ramach modeli SVAR wskazane jest, aby w analizach reakcji gospodarki na zaburzenia fiskalne uwzględniać wydatki o najbardziej egzogenicznym charakterze. Za takie wydatki uznaje się wydatki wojskowe, o których nie decyduje przebieg fluktuacji gospodarczych, lecz przyjęta polityka w zakresie obronności (por. Braun, McGrattan 1993).

Celem artykułu jest zbadanie wpływu polityki fiskalnej na PKB w Czechach, Polsce oraz na Węgrzech na podstawie kształtowania się wydatków militarnych. Badanie przeprowadzono na podstawie modelu SVAR przy wykorzystaniu identy-

---

* Dr hab. Piotr Krajewski, prof. UŁ – Uniwersytet Łódzki, Katedra Makroekonomii; e-mail: piotr_krajewski@uni.lodz.pl

** Mgr Agata Szymańska – Uniwersytet Łódzki, Katedra Makroekonomii; e-mail: agata.szymanska@uni.lodz.pl

¹ Praca naukowa sfinansowana ze środków Narodowego Centrum Nauki, zrealizowana w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki nr DEC-2014/15/B/HS4/01996.

fikacji szoków zaproponowanej przez Blancharda i Perottiego (2002). W modelu tym wykorzystano trzy zmienne: PKB, podatki netto oraz wydatki wojskowe, które, jak wynika z podejścia narracyjnego stosowanego przez Ramey (2011), mają bardziej egzogeniczny charakter niż pozostałe wydatki rządowe. Dzięki temu uzyskano mnożniki wydatków wojskowych, będące miernikiem siły reakcji koniunktury na zaburzenia fiskalne o najbardziej egzogenicznym charakterze.

Układ pracy jest następujący. W pierwszej kolejności przedstawiono metody szacowania wpływu wydatków rządowych na gospodarkę. Następnie ukazano metodykę badania. W dalszej części pracy przedstawiono wyniki badań empirycznych. Opracowanie kończy podsumowanie ukazujące wnioski z przeprowadzonej analizy.

1. Metody szacowania wpływu wydatków rządowych na gospodarkę

W analizach wpływu polityki fiskalnej na aktywność gospodarczą wiele miejsca zajmuje kwestia wyboru instrumentu (wydatki rządowe, podatki i ich komponenty), czasu trwania zaburzenia (szok przejściowy, szok permanentny), a także oczekiwań dotyczących zmiany fiskalnej (szoki antycypowane i nieantycypowane). Rezultaty badań uzyskiwanych przy zastosowaniu różnych modeli wykazują na odmienne wartości wpływu polityki fiskalnej na gospodarkę, w zależności od zastosowanego narzędzia analitycznego (por. Gechert, Will 2012; Gechert 2015).

W literaturze przedmiotu zaznaczają się trzy główne podejścia do analiz wpływu polityki fiskalnej, zwłaszcza wydatków rządowych, na gospodarkę:

- modele realnego cyklu koniunkturalnego i ich rozwinięcie w ramach modeli nowej syntezy neoklasycznej (modeli nowokeynesowskich),
- empiryczne strukturalne modele wektorowej autoregresji,
- podejście narracyjne.

W większości prac jako miernik siły oddziaływania zaburzeń fiskalnych na gospodarkę przyjmuje się mnożnik fiskalny, szacowany w ramach powyżej wymienionych metod. Jak wynika z przeglądu literatury, na wartość mnożnika wpływa wiele uwarunkowań, w tym np. metoda szacowania mnożnika, uwarunkowania monetarne, otwartość gospodarki, uwarunkowania koniunkturalne czy strukturalne i instytucjonalne uwarunkowania analizowanych gospodarek (zob. Hemming i in. 2002; Hall 2009; Spilimbergo i in. 2009; Woodford 2011; Auerbach, Gorodnichenko 2012; Coenen i in. 2012; Ilzetzi i in. 2013).

W ujęciu bazującym na modelach neoklasycznych ważne badania nad efektami polityki fiskalnej stanowiły analizy wykorzystujące transmisję impulsów fiskalnych na konsumpcję za pośrednictwem efektu bogactwa (majątkowego), podejmowane w ramach modeli realnego cyklu koniunkturalnego. Analizy te opierały się na rozwinięciu modeli Kydlanda i Prescotta (1982), Longa i Plossera (1983) czy Hansena (1985). Wprowadzenie polityki fiskalnej do modelu real-

ZNACZENIE WYDATKÓW WOJSKOWYCH W OCENIE EFEKTÓW POLITYKI FISKALNEJ

Streszczenie

Celem artykułu jest zbadanie wpływu polityki fiskalnej na PKB w Czechach, Polsce i na Węgrzech na podstawie kształtowania się wydatków wojskowych. W badaniu wykorzystano model SVAR oparty na identyfikacji O. Blancharda i R. Perottiego. W modelu tym wykorzystano trzy zmienne: PKB, podatki netto oraz wydatki wojskowe, które mają bardziej egzogeniczny charakter niż pozostałe wydatki rządowe. Z przeprowadzonych analiz wynika, że polityka fiskalna w zakresie wydatków wojskowych silnie oddziałuje na kształtowanie się PKB w analizowanych gospodarkach – w każdym z badanych krajów uzyskano maksymalne mnożniki wydatków wojskowych są znacznie wyższe od jedności. Otrzymane wyniki pokazują, że tradycyjnie szacowane mnożniki wydatków rządowych prawdopodobnie niedoszacowują siły oddziaływania polityki fiskalnej na gospodarkę. Funkcje reakcji na impuls wskazują przy tym na znaczne zróżnicowanie trwałości skutków zmian wydatków rządowych. W przypadku Polski oddziaływanie polityki fiskalnej na PKB jest najbardziej trwałe, natomiast na Węgrzech wygasa przed upływem dwóch lat od wystąpienia szoku.

Słowa kluczowe: wydatki wojskowe, polityka fiskalna, SVAR

JEL: C50, E62, H30, H56

THE SIGNIFICANCE OF MILITARY SPENDING IN EVALUATING FISCAL POLICY EFFECTS

Summary

The aim of this article is to analyze the impact of military spending shocks on GDP in the Czech Republic, Poland and Hungary. This study is based on SVAR model with identification scheme of O. Blanchard and R. Perotti. Our model includes three variables: real GDP, net taxes and military spending, which is more exogenous than other government spending. The results show that military spending has a strong influence on GDP growth in analyzed countries – in each country, the peak multiplier is significantly higher than one. The results exhibit that traditionally estimated multipliers of government spending probably underestimate the impact of fiscal policy on the economy. The impulse response functions indicate significant differences in durability of the effects of changes in government expenditure. In case of Poland, the impact of military spending shocks on GDP is most persistent, while in Hungary it expires within two years after the shock.

Key words: military spending, fiscal policy, SVAR

JEL: C50, E62, H30, H56

ЗНАЧЕНИЕ ВОЕННЫХ РАСХОДОВ ПРИ ОЦЕНКЕ РЕЗУЛЬТАТОВ ФИСКАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Резюме

Целью статьи является исследование влияния фискальной политики на ВВП в Чехии, Польше и в Венгрии на основании формирования военных расходов. В исследова-

нии была использована модель SVAR, опирающаяся на идентификации О.Бланшара и Р.Перотти. В этой модели были использованы три переменных: ВВП, налоги нетто и военные расходы, которые имеют более экзогенный характер, чем остальные правительственные расходы. Проведенный анализ показал, что фискальная политика в области военных расходов сильно влияет на формирование ВВП – в каждой из названных стран максимальные множители военных расходов были значительно выше единицы. Полученные результаты показывают, что рассчитываемые традиционными методами множители правительственных расходов, вероятно недооценивают силу воздействия фискальной политики на экономику. Функции реакции на импульс указывают при этом на значительную дифференциацию устойчивости последствий изменений правительственных расходов. В случае Польши воздействие фискальной политики на ВВП является наиболее устойчивым, зато в Венгрии оно угасает до истечения двух лет с момента появления шока.

Ключевые слова: военные расходы, фискальная политика, SVAR

JEL: C50, E62, H30, H56

GRAŻYNA BUKOWSKA*
BEATA ŁOPACIUK-GONCZARYK**

Publishing Patterns of Polish Authors in Domestic and Foreign Economic Journals¹

Introduction

The ‘publish or perish’ threat currently seems to be a driving force behind scientists’ performance. No working scientist can establish his/her position without publications. Furthermore, scholars’ promotion in Poland is since decade based mostly on publishing articles in reputable journals with high citation indexes, which is in accordance with a trend observed all over the world. Research funding systems have gradually become more selective and competitive, a process that has affected individual employees’ evaluations by their universities. In line with the new incentives, Polish scientists must develop strategies to increase their presence in top journals.

As noted in other studies, research in Central and Eastern European countries (CEECs) has faced many problems resulting in poor scientific performance, especially during the communist regime years and thereafter. Because of the isolation of CEECs from Western countries in communist times, even nowadays, researchers from these countries routinely publish in domestic journals that are not indexed in the Web of Science and in Scopus, and the number of papers published in international journals is accordingly rather small (Ciaian and Pokrivcak 2005). Radosevic and Yoruk (2014) compared the science and social science capabilities of the countries of Central and Eastern Europe with those of the long-established

---

* Grażyna Bukowska, Ph. D. – Faculty of Economic Sciences, University of Warsaw; e-mail: g.bukowska@uw.edu.pl

** Beata Łopaciuk-Gonczaryk, Ph. D. – Faculty of Economic Sciences, University of Warsaw; e-mail: bgonczaryk@wne.uw.edu.pl

¹ This paper was prepared as a part of a research grant “Collaboration and publications in top journals – determinants of Polish scientists’ productivity in discipline of economics” carried out at Faculty of Economic Sciences, University of Warsaw between 2012 and 2014, founded by the National Science Centre, Poland (no 2011/03/B/HS4/01531).

members of the European Union. Authors explore the extent to which CEE has converged in disciplinary profiles to the EU15, and the extent to which it has diverged from the science systems of the former USSR. They show that, at an aggregate level, science systems operate with high inertia and in areas of their historically inherited advantages and disadvantages.

However, different paths have been seen in the last decades in the region. Schlemmer et al. (as cited in Teorodescu and Andrei 2011) found that while the publication strategy in Hungary significantly changed from publication in national journals to international ones, Slovenian scientists still preferred publishing in national journals. Our analysis may provide some further insights about the evolution of domestic and international productivity.

Furthermore, we attempt to identify the patterns of publication performance when institutional incentives could have strongly affected the motivation of researchers to collaborate in order to meet the increased quality expectations. Clearly, an especially promising catch-up strategy here is foreign co-authorship, especially with scientists from Western universities. We focus in this paper on the field of economics, as an example of science where collaboration is an alternative and not the only option like in some laboratory sciences. In economics there is a choice between solitary and collaborative strategy. Concurrently, with an increasing role of quantitative and interdisciplinary works, diversity of skills of co-authors is gaining in importance, which is observed in economics worldwide. Yet economists from CEECs face additional challenges, as research in social sciences, including economics, was politically restricted during Communism (Kozak et al. 2015).

Surprisingly, analyses of scientific publications and their determinants (both in economics and in other domains) are very rare and limited in transition countries (Ciaian and Pokrivcak 2005; Fiala and Willett 2015). Therefore, uncovering the kinds of regularities that characterize the publishing process in economics in countries after a system transition is interesting. We reference rich international literature on the topic (Acedo et al. 2006; Fafchamps et al. 2006; Goyal et al. 2006; Hamermesh 2013; Laband and Tollison 2000) to consider if there are universal strategies that may be applied in CEECs. The results may be useful for development of a more effective and incentive based support for researchers and universities in those countries, as well as for a more systematic approach to encouraging openness of scientific institutions for cooperation, both domestic and foreign.

In this study, we attempt to explain the determinants of quantity of scientific productivity for Polish researchers publishing in two types of economics journals. We base our analyses on articles published by Polish authors between 1999 and 2012 in foreign journals listed in Scopus and in Web of Science as well as those published in five leading Polish economic journals (*Argumenta Oeconomica*, *Bank i Kredyt*, *Ekonomista*, *Gospodarka Narodowa*, and *Polityka Społeczna*). Furthermore, we apply multilevel modeling to simultaneously analyze various factors correlating with productivity while both controlling and exploring embeddedness of individuals in organizations (Hox 2002; Snijders and Bosker 1999). This allows

- Schmoch U., Schubert T., *Are International Co-publications an Indicator for Quality of Scientific Research?*, "Scientometrics" 2008, no. 74(3).
- Seglen P.O., Aksnes D.W., *Scientific Productivity and Group Size: A Bibliometric Analysis of Norwegian Microbiological Research*, "Scientometrics" 2000, no. 49(1).
- Shin J.C., Cummings W.K., *Multilevel Analysis of Academic Publishing Across Disciplines: Research Preference, Collaboration, and Time on Research*, "Scientometrics" 2010, no. 85(2).
- Sigelman L., *Are Two (or Three or Four... or Nine) Heads Better than One? Collaboration, Multidisciplinarity and Publishability*, "PS: Political Science & Politics" 2009, no. 42(03).
- Snijders T.A.B., Bosker R., *Multilevel Analysis. An Introduction to Basic and Advanced Multilevel Modeling*, Sage, London 1999.
- Sooryamoorthy R., *Do Types of Collaboration Change Citation? Collaboration and Citation Patterns of South African Science Publications*, "Scientometrics" 2009, no. 81(1).
- Taylor S.W., Fender B.F., Burke K.G., *Unraveling the Academic Productivity of Economists: The Opportunity Costs of Teaching and Service*, "Southern Economic Journal" 2006, no. 72(4).
- Teodorescu D., Andrei T., *The Growth of International Collaboration in East European Scholarly Communities: a Bibliometric Analysis of Journal Articles Published Between 1989 and 2009*, "Scientometrics" 2011, no. 89 (2).
- Turner L., Mairesse J., *Individual Productivity Differences in Public Research: How Important Are Non-individual Determinants? An Econometric Study of French Physicists Publications and Citations (1986–1997)*, BAFFI CAREFIN Working Paper, Università Bocconi, Milan 2005, <http://www.baffi.unibocconi.it/wps/allegatiCTP/Mairesse6.pdf> (access: 25.10.2014).

STRUKTURA PUBLIKACJI POLSKICH AUTORÓW W KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH CZASOPISMACH EKONOMICZNYCH

Streszczenie

Artykuł zawiera analizę wielopoziomową produktywności naukowej polskich ekonomistów z uwzględnieniem różnych czynników wpływających na wyniki publikacyjne. Analizowane dane dotyczą artykułów o tematyce ekonomicznej opublikowanych w latach 1999–2012 w pięciu wiodących czasopismach polskich oraz czasopismach zagranicznych indeksowanych w bazach Scopus i Web of Science. Okazuje się, że współpraca naukowa (której owocem są wspólne publikacje) jest częstsza w przypadku artykułów publikowanych w czasopismach zagranicznych. Autorzy publikujący artykuły we współautorstwie czynią to na łamach czasopism polskich najczęściej z udziałem tych samych współpracowników, co w przypadku publikacji w czasopismach zagranicznych. Jeśli chodzi o czasopismo zagraniczne prace zespołowe zwiększają szanse publikacji, zarówno w przypadku współautorów z zagranicy, jak i z tego samego wydziału. Potencjał naukowy macierzystych ośrodków badawczych ma większe znaczenie przy publikacjach krajowych niż zagranicznych.

Słowa kluczowe: produktywność naukowa, czasopisma ekonomiczne, współautorstwo, czynniki instytucjonalne, analiza wielopoziomowa

JEL: D02, I23, J24, J45, O31

PUBLISHING PATTERNS OF POLISH AUTHORS IN DOMESTIC AND FOREIGN ECONOMIC JOURNALS

Summary

This study develops a multilevel model of academic performance for Polish economists and investigates several factors correlated with individual publishing outcome. The data used are based on articles in the domain of economics published between 1999 and 2012 in five leading Polish journals and in foreign journals listed in Scopus and in Web of Science. The study argues that scientific collaboration (demonstrated by co-authorship) is more frequent in foreign journals than in Polish ones. Authors who choose collaborative publishing strategy tend to collaborate in case of Polish journals with the same coauthors as in case of foreign journals. The type of collaboration also matters. For publishing in foreign journals, both foreign cooperation and in-house collaboration create an advantage. Research potential of an university department turns out to matter more for publishing in Polish than foreign journals.

Key words: scientific productivity, economic journals, co-authorship, institutional factors, multilevel analysis

JEL: D02, I23, J24, J45, O31

СТРУКТУРА ПУБЛИКАЦИЙ ПОЛЬСКИХ АВТОРОВ В ОТЕЧЕСТВЕННЫХ И ЗАРУБЕЖНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ

Резюме

Статья содержит многоуровневый анализ научной эффективности польских экономистов с учетом разных факторов, влияющих на результаты публикаций. Анализируемые данные касаются статей на экономические темы, опубликованные в 1999–2012 гг. в пяти ведущих польских изданиях, а также в зарубежных изданиях, имеющих индексы в базах Scopus и Web of Science. Авторы показывают, что научное сотрудничество (результатом которого являются совместные публикации) имеет место чаще в случае статей, опубликованных в зарубежных изданиях. Если говорить то публикациях вместе с одними и теми же соавторами, то это происходит чаще на страницах польских изданий, чем зарубежных. В случае зарубежного издания коллективные работы увеличивают шансы появления публикации как при наличии зарубежного соавтора, так и соавтора из того же вуза. Научный потенциал исследовательских центров в случае отечественных публикаций имеет большее значение, чем в случае зарубежных.

Ключевые слова: научная эффективность, экономические издания, соавторство, институциональные факторы, многофакторный анализ

JEL: D02, I23, J24, J45, O31

PIOTR RUBAJ*,
ELŻBIETA WAŻNA**

Wprowadzenie wspólnej waluty euro w Polsce a konkurencyjność gospodarki

Wprowadzenie

Na temat korzyści i zagrożeń wynikających z wprowadzenia przez Polskę wspólnej waluty euro napisano już naprawdę dużo – zarówno w publikacjach o charakterze naukowym, jak i publicystycznym. Pomimo że trudno jest o ostateczne i spójne konkluzje, a ekonomiści konsekwentnie spierają się na ten temat, odwołując się do argumentów o charakterze teoretycznym i praktycznych, wynikających z dotychczasowych doświadczeń z funkcjonowania strefy euro, to daleko jest do osiągnięcia kompromisu. Warto jednak wracać do informacji, które jeżeli nawet nie są odkrywcze, to pozwalają oceniać obiektywnie zmieniającą się rzeczywistość i pozycjonować w niej sytuację polskiego biznesu, dla którego kwestia konkurencyjności to sprawa pierwszoplanowa.

Wpływ strefy euro na rozwój i konkurencyjność polskiej gospodarki i polskich przedsiębiorstw można rozważać na różnych poziomach – od bezpośredniego, wynikającego z konsekwencji mikroekonomicznych, poprzez pośredni, wynikający z konsekwencji mezo- i makroekonomicznych. Problem ten jest aktualny dla Polski, a jego wagę podnoszą ujawniające się w gospodarce światowej, a szczególnie w gospodarkach krajów unijnych, konsekwencje ostatniego kryzysu gospodarczego. Kryzys ten wystawił na poważną próbę całą wspólną strefę walutową, a jego następstwa mogą okazać się kluczowe dla decyzji krajów rozważających przystąpienie do tego ugrupowania.

Kluczową rolę dla osiągnięcia przez Polskę wymiernych korzyści z przystąpienia do unii monetarnej będzie odgrywać stopień przygotowania sektora przedsiębiorstw do wymiany złotego na euro i umiejętność adaptacji w nowych warunkach,

---

* Dr Piotr Rubaj – Katolicki Uniwersytet Lubelski, Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych; e-mail: prkul@kul.lublin.pl

** Dr Elżbieta Ważna – Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu; e-mail: ela.wazna@pwste.edu.pl

jakie tworzy unia walutowa. Elastyczność i otwartość na wyzwania, jakie daje pełne uczestnictwo w Unii Europejskiej pozwolą polskim firmom złagodzić trudności transformacji i w pełni wykorzystać otwierające się możliwości dalszego rozwoju.

Celem artykułu jest charakterystyka szans i zagrożeń związanych z wejściem Polski do strefy euro w aspekcie ekonomicznym, potencjalnym oddziaływaniem tego czynnika na rozwój społeczno-gospodarczy kraju oraz pozycję konkurencyjną i strategię konkurowania przedsiębiorstw. Artykuł zawiera przegląd najnowszej literatury dotyczącej strefy euro, analizę stanu prawnego i zobowiązań naszego kraju w tym zakresie oraz ocenę potencjalnych konsekwencji wynikających z procesu wprowadzania wspólnej waluty.

Od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej dyskusja dotycząca wprowadzenia przez nasz kraj wspólnej waluty euro jest nieustannie bardzo żywa wśród różnych grup społecznych, w tym przede wszystkim w kręgach polityków, ekonomistów i przedsiębiorców. Z jednej strony temat ten nie jest nowy i trudno tutaj o kreatywne podejście do tych problemów, z drugiej jednak strony jest on pryncypialny w aspekcie przyszłości Polski i wzrostu konkurencyjności polskich przedsiębiorstw. Warto więc do niego wracać i próbować odnosić się do wspomnianych problemów w sposób merytoryczny.

W literaturze naukowej stale pojawiają się nowe pozycje, które odnoszą się do aktualnych problemów strefy euro. Autorzy monografii pod red. L. Oreziak *Reforma strefy euro po kryzysie finansowym 2007–2009 i jej konsekwencje* (2017) w bardzo szeroki sposób przedstawiają najważniejsze wyzwania stojące przed strefą euro po kryzysie finansowym i gospodarczym zapoczątkowanym w 2007 r. Diagnozują oni aktualne problemy strefy euro i konsekwencje kryzysu pierwszej dekady XXI w., ale również przedstawiają wyzwania, jakie stoją przed wspólną walutą, aby utrzymać jej jedność. W publikacji tej również odnajdujemy informacje dotyczące wewnętrznych i zewnętrznych determinantów międzynarodowej roli euro. Autorzy książki w sposób merytoryczny odnoszą się do problemów strefy euro, nie stawiając też dotyczących sytuacji Polski. W inny sposób do problemów strefy euro odnoszą się S. Kawalec i E. Pytlarczyk w publikacji *Paradoks euro. Jak wyjść z pułapki wspólnej waluty* (2016), oceniając sytuację Polski i potencjalne skutki przyjęcia wspólnej waluty. Autorzy omawiają bardzo szeroko problematykę funkcjonowania unijnego rynku i waluty euro, formułując wyraźną tezę, że: „duży kraj europejski, taki jak Polska, nie powinien rezygnować z własnej waluty. Kurs walutowy jest skutecznym instrumentem dostosowawczym, poprawiającym w sytuacji awaryjnej międzynarodową konkurencyjność danego obszaru walutowego. Jest to zarazem instrument w praktyce niemożliwy do zastąpienia. Każdy kraj w strefie euro może w pewnym momencie utracić swoją konkurencyjność z przyczyn, które nie zawsze można *ex ante* przewidzieć lub którym może być trudno zapobiec” (s. 282). W ich opinii szybkie przystąpienie Polski do strefy euro może przynieść więcej strat i zagrożeń niż korzyści.

Problematykę euro można odnaleźć również w wielu innych aktualnych publikacjach, np. takich jak dwie książki R. Polińskiego: *Unia gospodarcza i walutowa w Europie. Funkcjonowanie, kryzys, reformy*, oraz *Problemy strefy euro*, lub praca

Źródła internetowe

- <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/czy-polska-wejdzie-do-strefy-euro-apel-ekonomistow-do-premiera/rhxv2dm> (dostęp 2.01.2019).
- <http://businessinsider.com.pl/wiadomosci/beata-szydlo-o-wprowadzeniu-euro-w-polsce/y3shk1h> (dostęp 20.05.2017).
- <https://wiadomosci.wp.pl/strefa-euro-polacy-wola-zlotowke-6115743897491073a> (dostęp 25.05.2017).
- <https://www.google.pl/search?q=bezrobocie+w%C5%9Br%C3%B3d+m%C5%82odych+w+polsce> (dostęp 15.12.2017).
- http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1432744/4_ramy_strategiczne_26_10_2010.pdf s. 21 (dostęp 2.07.2017).
- <http://www.mf.gov.pl>, Monitor konwergencji nominalnej w UE 28, nr 4/2015 (dostęp 15.10.2017).
- <http://www.mf.gov.pl>, Raport konwergencji czerwiec 2014 (dostęp 10.10.2017).
- <http://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/art,5542,8595,eurostat-bezrobocie-w-polsce-w-grudniu-5-9-proc-.html> (dostęp 29.12.2017).
- <https://www.nbp.pl/cie/download/eurowpolsce.pdf> (dostęp 17.07.2017).
- http://www.nbp.pl/edukacja/dodatki_educacyjne/Fakt3/polak_przedsiębiorczy_6_fakt.pdf (dostęp 2.07.2017).
- https://www.nbp.pl/publikacje/o_euro/korzysci_euro_2004.pdf (dostęp 20.03.2017).

WPROWADZENIE WSPÓLNEJ WALUTY EURO W POLSCE A KONKURENCYJNOŚĆ GOSPODARKI

Streszczenie

Pełny udział Polski w Unii Gospodarczej i Walutowej obejmujący zamianę przez nasz kraj narodowej waluty na euro był i nadal jest przedmiotem licznych dyskusji i rozważań polityków, ekonomistów i ludzi biznesu. Potencjalne korzyści i zagrożenia związane z tym procesem są często tematem analiz i symulacji. Problem ten wydaje się szczególnie istotny w aspekcie konkurencyjności gospodarki. Kryzysy gospodarcze i finansowe ostatniej dekady sprawiły, że Unia Europejska, a przede wszystkim strefa euro, znalazły się w obliczu nowych zagrożeń, takich jak powolny wzrost gospodarczy, deficyty budżetowe oraz stale rosnący dług publiczny. Problemy stojące przed strefą euro ograniczają jej atrakcyjność dla pozostałych krajów UE utrzymujących narodowe waluty. Pomimo tych problemów, strefa euro jest jednak wyraźną przeciwwagą dla bardzo dużych i silnych gospodarek takich państw, jak: Stany Zjednoczone, Japonia, Chiny czy Indie. Warto więc próbować w obiektywny sposób przedstawiać korzyści i zagrożenia związane z wprowadzaniem wspólnej waluty przez Polskę, nawet jeśli klimat gospodarczy i polityczny nie sprzyja obecnie takim decyzjom. Artykuł jest jednym z głosów na ten temat.

Słowa kluczowe: strefa euro, wspólna waluta, integracja walutowa, derogacja, Polska

JEL: F33, F36, G15

INTRODUCING COMMON CURRENCY IN POLAND AND COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY

Summary

A full participation of Poland in Economic and Monetary Union including the replacement of national currency by Euro, has been the subject of many debates and discussions among politicians, economists and businessmen. Potential benefits and threats connected with this process are subject of many analyses and simulations. The problem seems to be particularly important in the context of the competitiveness of economy. As the result of economic and financial crises of the last decade, European Union, especially the Eurozone, have faced new development challenges, such as slow economic growth, budgetary deficits, and the rising public debt. These problems diminish the attractiveness of the Eurozone for the remaining EU countries. Nevertheless, the Euro area is still a counterbalance to big and strong economies, such as USA, Japan, China, or India. Therefore, it is worth considering the benefits and costs related to the possible introduction of the common currency in Poland, even if economic and political climate is not favourable no for such a decision. The paper presents the author's view on the subject.

Key words: Eurozone, common currency, monetary union, derogation, Poland

JEL: F33, F36, G15

ПРЕДПОЛАГАЕМЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ВВЕДЕНИЯ ВАЛЮТЫ ЕВРО В ПОЛЬШЕ ДЛЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЕЕ ЭКОНОМИКИ

Резюме

Полное участие Польши в экономическом и валютном союзе, означающее замену национальной валюты на евро, было и все еще остается предметом многих дискуссий и размышлений политиков, экономистов и бизнесменов. Потенциальные выгоды и угрозы, связанные с этим процессом, являются частой темой анализов и симуляций. Эта проблема кажется исключительно существенной в плане конкурентоспособности экономики. Экономические и финансовые кризисы последнего десятилетия привели к тому, что Евросоюз, и прежде всего зона евро, оказались перед лицом новых угроз, таких как медленный экономический рост, бюджетные дефициты, а также постоянно растущая публичная задолженность. Проблемы, стоящие перед зоной евро, ограничивают ее привлекательность для остальных стран ЕС, сохраняющих национальные валюты. Однако, несмотря на эти проблемы, зона евро является заметным противовесом для очень больших и сильных экономик таких государств как: Соединенные Штаты, Япония, Китай или Индия. Поэтому столь важно попытаться объективно представить выгоды и угрозы, связанные с принятием Польшей совместной валюты, даже если экономический и политический климат не способствует в настоящее время таким решениям. Настоящая статья является одним из голосов на эту тему.

Ключевые слова: зона евро, совместная валюта, валютная интеграция, дерогация, Польша

JEL: F33, F36, G15

Andrzej Sławiński, Anna Chmielewska, *Zrozumieć rynki finansowe*, PWE, Warszawa 2017, s. 220

Recenzowana książka jest bardzo nietypowym podręcznikiem – zarówno w odniesieniu do jego struktury, jak i treści. Wydaje się to zresztą cechą charakterystyczną wszystkich podręczników, których Andrzej Sławiński jest autorem (*Rynki finansowe*, 2006), redaktorem naukowym (*Polityka pieniężna*, 2011) czy współautorem (jak w przypadku recenzowanej książki).

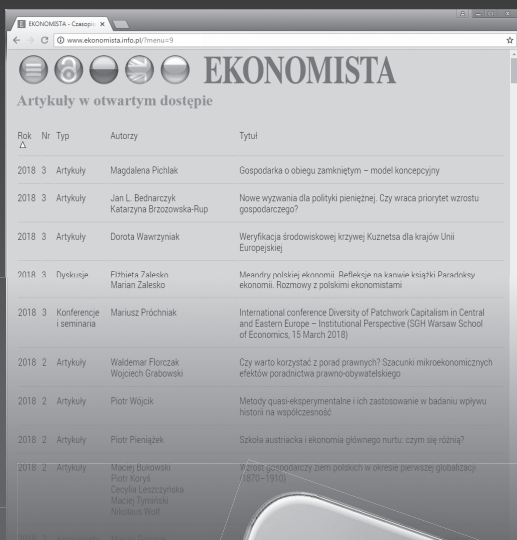
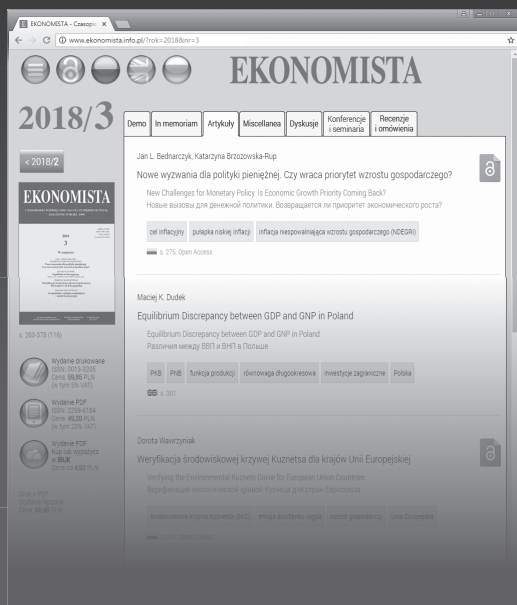
Rozpoczynając od struktury, książka składa się z dwóch części, z których każda liczy po siedem rozdziałów. Część pierwsza, autorstwa Andrzeja Sławińskiego, ma charakter bardziej teoretyczny, chociaż też z bardzo wieloma odniesieniami do praktyki funkcjonowania rynków finansowych. Autor pokazuje, jak działa cały system różnorodnych rynków i instytucji finansowych. Część druga, autorstwa Anny Chmielewskiej, zawiera przykłady, często w bardzo atrakcyjny sposób fabularyzowane, zastosowań wybranych instrumentów finansowych, głównie instrumentów pochodnych. Uzupełnienie części drugiej stanowi dodatek: „Elementy matematyki finansowej”.

Oryginalność tego podręcznika dotyczy jednak przede wszystkim jego treści. Ogromna większość znanych mi podręczników do przedmiotu „Rynki finansowe” stawia sobie za zadanie przekazanie czytelnikom jak najpełniejszej wiedzy, o charakterze w większym lub mniejszym stopniu encyklopedycznym, na temat tych rynków. Zupełnie inaczej rzecz się ma w omawianej książce. Zgodnie z jej tytułem autorzy dążą do tego, aby czytelnicy byli w stanie sami rozumieć funkcjonowanie rynków finansowych i dzięki temu potrafić rozwiązywać za pomocą odpowiednich instrumentów finansowych różne problemy, z którymi będą mogli się zetknąć w przyszłej pracy zawodowej czy nawet w życiu osobistym.

Spośród bardzo licznych zalet tego podręcznika na pierwszym miejscu postawiłbym to, jak umiejętnie i dobitnie uświadamia on studentom przydatność wiedzy zdobytej podczas studiów w ich przyszłej pracy zawodowej. Przykłady zostały tak dobrane, żeby wykazać, że ważna jest nie tylko znajomość samych instrumentów finansowych i ich możliwych zastosowań, ale również i to, jak dokonywana jest ich wycena (patrz np. podrozdział 10.1 o wykorzystaniu kontraktów FRA do zabezpieczania się przed ryzykiem zmian krótkoterminowych stóp procentowych). Ten sam przykład, ale także i niektóre inne (jak np. te dotyczące wykorzystania opcji walutowych), uświadamiają, że we współczesnym świecie dobra znajomość rynków i instrumentów finansowych może być niezbędna również i dla tych, którzy podejmą pracę poza sektorem finansowym.

Książka jest też wyjątkowo przyjazna dla czytelnika. Ma tylko niewiele ponad 200 stron i to już licząc z dodatkiem o elementach matematyki finansowej. Napisana jest świetną polszczyzną i, co warto podkreślić, nie zauważa się w ogóle, że jest dziełem nie jednego, ale dwójki autorów. W zasadniczym tekście elementy matematyki finansowej zostały ograniczone do niezbędnego minimum, tak iż książka nie jest najeżona wzorami, które mogłyby odstraszyć część czytelników. Zresztą nawet dodatek zawierający nieco bardziej rozbudowane elementy matematyki finansowej, też został napisany w sposób bardzo przystępny.

www.ekonomista.info.pl

www.ekonomista.info.pl
redakcja@ekonomista.info.pl

- bieżące wydanie oraz numery archiwalne
- spisy treści i streszczenia
- otwarty dostęp do wybranych artykułów
- wersja mobilna strony

Wydawnictwo Key Text

01-142 Warszawa, ul. Sokołowska 9/410

☎ 22 632-11-36, 665-108-002

System
rynkowy

NOBEL
Z EKONOMII
1969–2016

POGLĄDY LAUREATÓW W ZARYSIE

EKONOMISTA

CZASOPISMO POŚWIĘCONE NAUCIE I POTRZEBOM ŻYCIA
ZAŁOŻONE W ROKU 1900

14646-357019
ISSN 2099-6151

Katarzyna Sobańska-Helman
Piotr Sierdzan

INWESTYCJE
PRIVATE EQUITY /
CAPITAL

KT Wydawnictwo Key Text

www.keytext.com.pl

wydawnictwo@keytext.com.pl

- publikacja książek i czasopism
- usługi wydawnicze
(opracowanie redakcyjne,
graficzne, techniczne, korekty,
druk, oprawa, dystrybucja)

01-142 Warszawa, ul. Sokołowska 9/410

☎ 22 632-11-36, 665-108-002

FOLTYN
ZAS
iu i pracy

ierski Cecylia Leszc

25 - 113
HISTORIA
SPODAR
POLSK
939 - 19

Institut Nauk Ekonomicznych
Polskiej Akademii Nauk

Bogna Gawrońska-Novak

NIEPEWNOŚĆ
na rynku walutowym

Teoretyczne
podstawy

PODS
PRZEDSIĘBIC

Mie

dia szkół po

Instytucji
nauk ekonon
międzywo

Ekonometri
podstawy teorii i prakty

Brunon R. Górec

Tylko prenumerata zapewni
regularne otrzymywanie
czasopisma

EKONOMISTA

Warunki prenumeraty

- **Wydawnictwo Key Text**

Zamówienia na prenumeratę na 2018 r. oraz na sprzedaż egzemplarzową należy składać na stronie: www.ekonomista.info.pl lub wysłać zamówienie na adres wydawnictwo@keytext.com.pl z podaniem dokładnych danych.

Ceny na 2018 r.: **359,10 zł** – prenumerata krajowa wersji drukowanej,
295,20 zł – prenumerata w wersji elektronicznej (PDF),
410,76 zł – prenumerata wersji łączonej (druk + PDF),
59,85 zł – jeden numer w wersji drukowanej,
49,20 zł – jeden numer w wersji elektronicznej (PDF),
68,46 zł – jeden numer wersji łączonej (druk + PDF).

Zamówienia na prenumeratę przyjmowane są na okres nieprzekraczający jednego roku. Cena prenumeraty za okres obejmujący kilka numerów (niepełny rok) jest wielokrotnością ceny jednego numeru. Prenumerata rozpoczyna się od najbliższego numeru po dokonaniu wpłaty na rachunek bankowy Wydawnictwa nr: 64 1160 2202 0000 0001 1046 1312

Egzemplarze drukowane wysyłamy ekonomiczną przesyłką rejestrowaną, spersonalizowane PDF-y na podany w zamówieniu adres e-mail.

Wydawnictwo Key Text sp. z o.o., ul. Sokołowska 9/410, 01-142 Warszawa
tel. +48 22 632 11 36, kom. +48 665 108 002

- **Garmond Press S.A.** – prenumerata.warszawa@garmondpress.pl, +48 22 837 30 08
- **Kolporter S.A.** – pre-kold@kolporter.com.pl, +48 22 35 50 471 do 478
- **RUCH S.A.** – prenumerata@ruch.com.pl, +48 22 693 70 00, +48 801 800 803

Ekonomista 2018, nr 4, s. 379–490
Cena 49,20 zł (w tym 23% VAT)